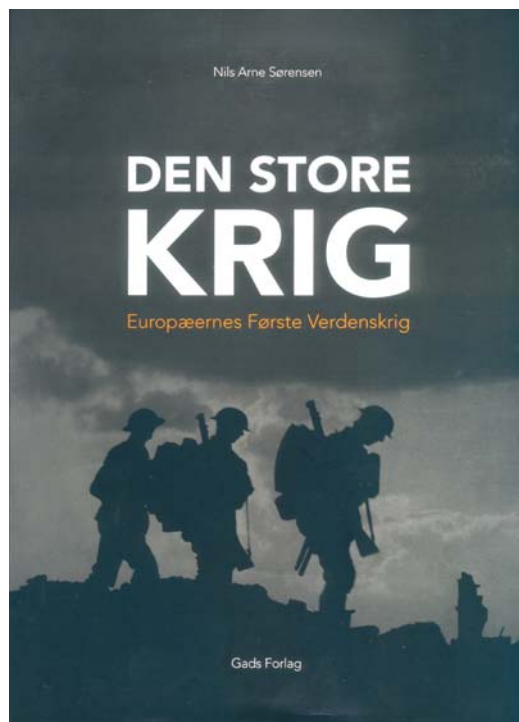

Europæernes Store Krig

Imponerende historieformidling om en krig, vi aldrig må glemme

Nils Arne Sørensen: *Den Store Krig. Europæernes Første Verdenskrig*. Gads Forlag 2005. 470 s. ill. 299 kr.

Af Ann-Christina Lauring Knudsen

Formidling af krigshistorie er et af de allermest populære emner, som en historiker kan kaste sig over. Læg blot vejen omkring historiesektionen i en amerikansk boghandel, hvor bøger om krige og biografier over de mænd, der tog beslutninger om at gå i krig eller skabe fred, er dem, der typisk optager flest hyldemeter. Eller se det på den populære History Channel, hvor disse temaer fylder størstedelen af sendefloden.

I Danmark, hvor markedet for alting godt nok er så meget mindre, end det er for den engelsksprogede litteratur og historieformidling, er der også relativt god afsætning i krigshistorien. Målt i kvantitet er det den Anden Verdenskrig, som har optaget danske forfattere mest, ikke mindst fordi mindet om den krig stadig virker så nært. Den Første Verdenskrig – eller *den Store Krig*, som den blev kaldt, før man vidste, at der ville komme endnu en krig – har derimod været mindre behandlet herhjemme. Det er sigende, at de bøger der udkom i Danmark i forbindelse med 90-års jubilæet for krigsudbruddet i 1914 primært var oversættelser af engelsksprogede bøger. Det søger Odense-historikeren Nils Arne Sørensen at råde bod på med sin nye rigtillustrerede bog om *Den Store Krig – Europæernes Første Verdenskrig*. Det er der kommet en fængende og stærkt

anbefalelsesværdig bog ud af. Bogen er skrevet til "den historisk interesserede læser" (s. 15), men bør bestemt også læses af faghistorikere. Mere om det nedenfor.

Den Store Krig

At krigen var "stor", for nu at forblive ved forfatterens foretrukne og ganske korrekte betegnelse, hersker der ingen tvivl om. Det var en krig, der på nærmest tragikomisk vis bragte enorme materielle og humane ødelæggelser – op imod 50-60 millioner menneskeliv er på forskellig vis gået tabt (s. 346) – samtidig med at den accelererede det moderne samfunds komme i Europa gennem teknologiske landvindinger, som vi stadig nyder godt af i dag, som for eksempel flyvemaskinen og vaccinen. Det var en totalkrig, som blev kæmpet på mange fronter, idet den involverede alle, både dem, der oplevede den fra skyttegravens gru og rædsler, og som på systematisk vis også inddrog civilbefolkningerne i alle aldersgrupper og fra alle samfundets lag. Den ændrede forholdet mellem kønnene, idet kvinderne for alvor kom til at bidrage på arbejdsmarkedet, hvilket efter krigen i mange lande gav dem argumenter for at opnå stemmeret. Det var en krig, der resulterede i politiske grænsedragninger, som nok bragte lige så megen ulykke som lykke rundt om i Europa, og som stadig strukturerer virkeligheden for millioner af europæere i dag. Det blev begyndelsen på "ekstremernes århundrede", som historikeren Eric Hobsbawm har kaldt Europas relativt korte 20. århundrede (1914-1994).

Med ambitionen om at komme rundt om så mange væsentlige områder af krigen som muligt spænder den store bog (470 sider) derfor bredt over politik-, social-, kultur- og mentalitetshistorie. Den tematiske opdeling er den vigtigste, omend der er en kronologisk logik i kapitlernes orden. Der er en rytme, hvorved kapitlerne om de politiske udviklinger er bygget op over sekundærlitteratur, mens de social-, kultur-, og mentalitetshistoriske kapitler vidner om, at der er her, forfatterens egen forskningsinteresse ligger.

Krig handler naturligvis om politik. Styrken i de politiske kapitler ligger i, at Nils Arne Sørensen tager sig tid til at diskutere gængse opfattelser af afgørende politiske udviklinger rundt omkring i Europa. Dermed gør han også op med nogle af de myter, der omgærdet krigen, og nuancerer politiske forklaringer. For eksempel diskussionen om skuddet i Sarajevo som udløseren, som mange skolebørn oftest lærer. Omend han tydeligvis ikke bryder sig om simplificerede forklaringer, konkluderer han klart, at krigen kom, "... fordi en lille gruppe mænd i de europæiske magtcentre ønskede det. Generaler, politikere, højtstående embedsmænd og et par kejsere. Det var de skyldige mænd" (s. 59).

Krigsoplevelsen

De politiske kapitler er meget fint og nuanceret præsenteret, men læseren kan nok ikke undgå at mærke, at forfatterens egen forskningsmæssige interesse ligger i de social- kultur- og mentalitetshistoriske sider af krigen. Disse kapitler er simpelthen meget mere levende og krydret med mange citater fra primærkilder som for eksempler breve til og fra soldater på fronten, dagbogs-optegnelser og erindringer, fra sange, film og mindesmærker.

Nils Arne Sørensens største mission med bogen er klart at sætte menneskelige ansigter på historien, og dermed at skrive historien om den Store Krig "nedefra". De der led under krigen bliver til historiens virkelige helte. Beskrivelserne af soldaternes kummerlige forhold i skyttegravene, deres følelser, længsler, lidelser og kamp for overlevelse kommer frem og gør indtryk, netop fordi forfatteren bringer dem frem gennem citater og udførlig primærforskning. Det sker dog uden at det sentimentale tager overhånd, for som Nils Arne Sørensen også nøgternt peger på, så kom de fleste soldater fra arbejderklassen, og de var vant til at arbejde under elendige sanitære og støjende forhold (s. 184). Krigsoplevelsen var dog endnu værre.

Bogen skildrer også, hvordan krigen greb ind i alle aspekter af dagliglivet, fra det traditionelle køns-mønster til maden og børnelegetøjet. Dermed placerer forfatteren stiltiende bogen inden for den nyeste forskningstendens om krigshistorie, der netop handler om *krigsoplevelsen* og dagligdagen. Vi har i de sidste år set flere bøger, film og museumsudstillinger om dagliglivet under Anden Verdenskrig i Danmark, men ikke om de omvæltninger, der skete under den Første.

Endelig skal fremhæves Nils Arne Sørensens fokus på den mindekultur, der blev udviklet efter krigen, og som både indleder og afslutter bogen. Det er også et aspekt af hvad han kalder "krigens virkningshistorie" (s. 360), og som oftest er kommet til at stå i skyggen af minderne fra den krig, der fulgte.

Europahistorie

Ambitionen med denne bog har også været at skrive europahistorie, eller rettere europæernes historie, som titlen påpeger. Det er der flere pointer med. For det første hænger det sammen med de politiske og kulturelle effekter af krigen, som bogen også behandler. Krigen resulterede i et nyt Europakort, nye politiske bevægelser, der føg over kontinentet på tværs af staterne, og udviklinger, der gjorde, at europæernes hverdag fik mange flere ligheder end tidligere.

For det andet skal interessen i Europa ses i modsætning til den nationalstats-fokuserede historie, som vi oftest møder. Det er modigt og efter min overbevisning uhyre vigtigt på et tidspunkt hvor den nyligt statsautoriserede historiekanon i Danmark desværre søger at indprente skolelever, at det nationale er det mest naturlige udgangspunkt for historien. Det er ikke nødvendigvis

korrekt. Naturligvis har den nationale politiske historie en berettigelse, men det leder nemt til en opfattelse af at "vi" er anderledes end "de andre".

Arbejdet med europahistorien ud fra primærkilder giver også faghistorikeren en række udfordringer. I første omgang er der jo den sproglige udfordring, men den klarer Nils Arne Sørensen flot, og de mange citater på originalsprog viser, at han klarer sig frejdigt på både engelsk, tysk, fransk, italiensk og latin. En mindre kritik i forhold til historieformidlingen er måske, at det nok er lige lovligt ambitiøst at forvente at "den historisk interesserede læser" kan følge med på alle disse sprog, og bogen er ikke forsynet med oversættelser.

En anden udfordring ved europahistorieskrivningen er, hvor meget en enkelt bog kan rumme. Den rigdom af emner, som studiet af den Store Krig i Europa indeholder, betyder naturligvis, at forfatteren skal træffe nogle svære valg omkring de emner der behandles i bogen. Bogen fylder allerede 470 sider, og med hård indbinding er den så tung, at det er svært at sidde i en afslappet stilling og læse den "med én hånd". Der kan altså ikke være mere stof i den, og forlaget ville muligvis også kvie sig ved at trykke flere sider i et bind. Forfatterens valg kan sagtens forsvares, men de kunne godt have været forklaret tydeligere. Der er en geografisk ubalance, som betyder at nord-vesteuropa er dækket mere omhyggeligt end central-, øst- og sydeuropa. Og der er generelt gjort mere ud af lighederne i Europa i forbindelse med og forlængelse af krigen end af de forskelle, der jo også karakteriserer europæernes historie. Skulle anmelderen have truffet disse valg på forfatterens vegne, så skulle de politiske oversigter trimmes til fordel for europæernes historie, som så tydeligt også interesserer forfatteren mest.

Også for fagfæller

I bogens indledende kapitel nærmest undskylder Nils Arne Sørensen, at bogen henvender sig til "den historisk interesserede læser" og ikke til fagfæller. Det betyder, at bogen er befriet for meget af det tekniske noteapparat, der typisk følger akademiske tekster, men i stedet er udstyret med en forklarende litteraturorientering. Men forfatterens beskedenhed over for fagfællerne er faktisk ikke nødvendig, for bogen rummer mange aspekter, som også beretter den til en placering i den faghistoriske litteratur. To af disse er allerede nævnt, nemlig at bogen viser landvindinger inden for hverdags- og mentalitetshistorien og inden for europahistorien. Desuden kan det ikke understreges nok, at bogen er et formidabelt stykke historieformidling, som mange fagfæller vil misunde ham. Men det publicerings- og specialiseringspres, som danske akademikere i stigende grad underlægges, betyder med al sandsynlighed, at kun få vil kunne tillade sig at forsøge at gøre ham kunsten efter.

Ann-Christina Lauring Knudsen er adjunkt i Europastudier ved Aarhus Universitet.